

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Петър Георгиев Христов,

Катедра „Сигурност и обществен ред“, Юридически факултет

Относно: Дисертационен труд за придобиване на научна степен „доктор на науките“

Професионално направление 9.1 „Национална сигурност“

Автор: д-р Теодора Личева

Тема: „Трансформация на управленския цикъл в разузнаването и контраразузнаването чрез интеграция на съвременни технологични решения“

REVIEW

by Prof. Dr. Petar Georgiev Hristov,

Department of “Security and Public Order”, Faculty of Law

Regarding: Dissertation for obtaining the academic degree of “Doctor of Science”

Professional field 9.1 “National Security”

Author: Dr. Teodora Licheva

Topic: “Transformation of the Management Cycle in Intelligence and Counterintelligence through the Integration of Modern Technological Solutions”

1. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е посветен на актуален, сложен и обществено значим научен проблем – трансформацията на управленските процеси в сферата на разузнавателната и контраразузнавателна защита на националната сигурност, наложена от тоталното навлизане на съвременните цифрови технологии в обществения живот и ежедневието на хората.

Разработката се отличава със значителен обем, широк тематичен диапазон и подчертан интердисциплинарен характер. Авторката изследва възможностите за оптимизация на взаимовръзките между общата теория на управлението, националната сигурност, институционалното развитие на разузнавателните и контраразузнавателните структури и новите възможности, които предоставят съвременните информационни и комуникационни технологии.

Дисертационният труд е структуриран в увод, три несиметрични глави (съответно от 82, 224 и 104 страници), заключение, самостоятелно формулирани приноси и библиография. Самите глави са необичайно раздробени в общо 24 раздела и 65 параграфа. Такава структура, изложена в съдържанието на ръкописа, в съвкупност с формулировката на темата, предполага очакване за изключително широк обхват на изследването и за стремеж да бъдат обхванати почти всички съвременни технологични направления, което е безспорно достойнство на целта, която си поставя изследователят. Но се поражда и въпросът „дали заради дърветата няма да може да се види гората?“. Натрупването на множество факти, технологии, класификации и примери позволява ли да се открият основни тенденции, да се разкрият по-дълбочинни причинно-следствени връзки и да се постигне необходимата теоретична задълбоченост на съществения научен синтез.

2. Актуалност и значимост на изследването

Актуалността на избраната тема не буди съмнение. Дигитализацията, развитието на изкуствения интелект, увеличаването на обема на информационните масиви и появата на все по-сложни киберфизични системи променят характера на заплахите за националната сигурност, методите за тяхното разкриване и възможностите за подготовка, вземане и изпълнение на управленски решения.

Авторката основателно свързва необходимостта от трансформация на управлението със съвременната свръхсвързана среда, в която традиционните, предимно реактивни модели, все по-трудно осигуряват необходимото качество на прогнозиране, координиране и контрол. Обект на разработката е управлението на дейността по защита на национална сигурност, а предметът е фокусиран върху управленските модели, процеси и практики и влиянието на технологиите върху прехода от аналогова към цифрова база на обработката и анализа на информацията и нейното използване в прогнозирането, планирането, вземането на решения и контрола за тяхното изпълнение в разузнавателната и контраразузнавателна дейност.

Значимостта на труда се засилва от стремежа българската организационна и нормативна среда да бъде разгледана в контекста на глобалните технологични тенденции. В заключението са открити проблеми като фрагментирана информационна

инфраструктура, недостатъчна технологична интеграция, кадрови дефицити и забавено въвеждане на иновативни управленски модели.

3. Цел, задачи и методология

Основната цел на дисертационния труд е да бъдат установени тенденциите в развитието и усъвършенстването на управлението в разузнаването и контраразузнаването при прехода от традиционни и аналогови към технологично интензивни и дигитални процеси.

Поставените задачи произтичат логично свързани от целта. Те включват съпоставяне на аналоговата и цифровата информационна системи на управление, изследване на ролята на отделните технологични направления, оценяване на приложимостта им към фазите на управленския цикъл и анализиране на възможната синергия между тях.

Методическият инструментариум е широк и включва анализ и синтез, индукция и дедукция, системен и структурно-функционален подход, управленски анализ, документален и правно-аналитичен метод, исторически и сравнителен подход, сценарен и прогностичен анализ и създаване на описателни модели.

Този набор от методи принципно съответства на интердисциплинарния характер на темата. Силна страна е стремежът към изграждане на обща методологична матрица, чрез която разнородните технологии да бъдат оценени спрямо едни и същи управленски етапи и равнища.

Същевременно, практическото прилагане на методите е неравномерно. Аналитичният, сравнителният и критическият елемент не във всички части е развит в еднаква степен. На места преобладават описанието, класифицирането и представянето на технологични възможности, докато критическото съпоставяне на използваните източници и доказателственото обосноваване на редица твърдения, особено прогностичните, остават по-ограничени.

4. Концепцията за управленския цикъл

Авторката представя управленския цикъл като последователност от взаимно свързани етапи:

- събиране и анализиране на информация;
- изготвяне на прогнози, прогностни оценки и варианти за решения;
- вземане на решение;
- планиране;
- организиране;
- изпълнение;

- обратна връзка и контрол.

Този универсален модел има практическа стойност, защото създава обща основа за оценяване на въздействието на различните технологии, доколкото позволява да се проследи как отделните технологични средства и способности подпомагат процеса от първоначалното информационно осигуряване до контрола и формулирането на последващи задачи.

Дисертацията разграничава стратегическо, тактическо и оперативно равнище на управление. Стратегическото се свързва с дългосрочни прогнози и структуроопределящи решения, тактическото – с разпределянето на ресурси и конфигурирането на способности, а оперативното – с непосредственото планиране и провеждане на конкретни операции.

Особено полезно е направеното разграничение между общия управленски цикъл и класическия разузнавателен цикъл, включващ формулиране на информационни потребности, събиране, обработване, анализ, разпространение и обратна връзка. Авторката приема, че управленският цикъл се „наслажда“ върху разузнавателния и го допълва.

В тази част обаче е възможно по-нататъшно понятийно прецизиране. Не е формулирано достатъчно концентрирано собствено определение на понятието „управленски цикъл в разузнаването и контраразузнаването“, в което ясно да бъдат разграничени:

- управлението на специална служба;
- управлението на нейно структурно звено;
- управлението на конкретна операция;
- разузнавателният информационен цикъл;
- управленският цикъл в дейността на оперативния работник.

Оперативното равнище е представено предимно като равнище на непосредственото провеждане на операции и мисии. По-ограничено е разгледана ежедневната управленска дейност на оперативния работник при оценка на оперативната обстановка, на работа по конкретен сигнал или форма на оперативен отчет, при взаимодействие с различни категории източници и при планиране, съгласуване, изпълнение и контрол на оперативни мероприятия.

Тази особеност не обезценява общата рамка, но показва възможна посока за нейното последващо конкретизиране и практическо развитие.

5. Характер и научна стойност на разработката

По своя характер дисертационният труд се доближава до мащабен научен компедиум, съчетан със самостоятелно концептуално изследване. В него е събран, подреден и систематизиран значителен обем информация за развитието и приложението

на съвременните технологии в сигурността, разузнаването и контраразузнаването. Самото систематизиране на знания, които са разпръснати в различни научни дисциплини, институционални практики и технологични направления, представлява полезен научно-приложен резултат.

Трудът може да се използва като:

- систематизиран източник на информация за технологиите в сигурността;
- основа за специализирани следващи изследвания;
- методическо помагало при разработване на стратегии и политики;
- отправна рамка за обучение и технологично планиране;
- база за оценяване на технологичната зрялост на отделни структури и процеси.

Същевременно значителното вътрешно разчленяване на изложението. Особено във втората глава, включваща 12 раздела и 34 параграфа, неизбежно фрагментира изследователския разказ и ускорено пренасочва вниманието към голям брой различни технологии. Така се създава широк обхват, но се намалява възможността всяко направление да бъде подложено на достатъчно задълбочен критичен и сравнителен анализ.

Разпокъсването влияе и върху връзките между отделните части. На места изложението придобива характеристиките на технологичен каталог, процесна карта или енциклопедичен справочник. Описват се функции, възможности, предимства и рискове на отделни технологии, но не винаги се проследява достатъчно последователно как те променят субординацията, отговорността, координацията, професионалната преценка и реалното съдържание на управленския процес.

В дисертационния труд са включени 94 таблици и 34 фигури, които допринасят за нагледността, систематизирането на значителния информационен материал и практико-приложно ориентирания характер на разработката. Част от тях съдържат изрично посочени източници, докато при значителен брой не е отбелязано дали представляват авторски разработки, адаптации или възпроизвеждане на материали от други публикации. В отделни случаи източникът е цитиран в съпътстващия текст, но връзката му с конкретната таблица или фигура не е еднозначно обозначена. Научната проследимост изисква тази непоследователност да бъде отстранена преди евентуалното публикуване на дисертацията като монографичен труд.

Изворовата база е широка, но преобладаващо публична. Самата авторка признава ограничения достъп до проверима информация за дейността на специалните служби, фрагментарността на данните за България и прогностичния характер на част от изводите. Тези обективни ограничения обясняват защо в някои части доказателствената основа е по-скоро косвена и сравнителна, отколкото резултат от собствено емпирично изследване.

Независимо от това трудът в никакъв случай не е само изчерпателна съвкупност от данни и описания. Авторката е успяла да преобразува събрания материал в единна

аналитична рамка, като съпоставя технологиите с етапите на управленския цикъл, управленските равнища и направленията разпознаване и контрапознаване.

Съществен е изводът, че научната и практическата новост не се съдържа в създаването на нов управленски цикъл, а в технологичната трансформация на неговите познати етапи. В резултат на тази трансформация последователността от управленски дейности се превръща в по-динамична, информационно обезпечена, автоматизирана и ориентирана към прогнозиране система.

Следователно научната новост е предимно синтетична, интегративна и моделно-приложна, а не емпирично-откривателска. Съществуващи знания, технологии и управленски подходи са пренаредени и обединени в обща концептуална архитектура.

6. Основни научни и научно-приложни приноси

Приемам основната насока на формулираните от авторката приноси, като считам, че те следва да бъдат оценявани умерено и в съответствие с интегративния и моделно-приложен характер на разработката. Като по-съществени резултати може да бъдат открити:

- първо, извършена е мащабна интердисциплинарна систематизация на научни, технологични, правни и организационни знания, свързани с цифровата трансформация на управлението в сигурността;

- второ, създадена е обща аналитична рамка, в която различни технологии са съпоставени с етапите на управленския цикъл и с неговите стратегическо, тактическо и оперативно равнище.

- трето, разработени са матрици, таблици и модели за приложението на големи данни, изкуствен интелект, облачни услуги, блокчейн, дроне, нанотехнологии, геотехнологии, виртуална и добавена реалност, дигитални близнаци, архитектура „нулево доверие“ и космически технологии.

- четвърто, аргументирана е концептуалната посока за преминаване от реактивно към проактивно и предикативно управление, основано върху данни, автоматизация и интегрирани технологични платформи.

- пето, технологичната модернизация е разгледана в единство с правните, етичните и организационните условия за нейното приложение.

- шесто, формулирани са ориентирани към практиката насоки за стратегическо планиране, поетапна дигитализация, оценяване на технологичната зрялост, развитие на човешките ресурси и усъвършенстване на нормативната среда.

Практическите приноси включват аналитични инструменти за стратегическо планиране, рамки за измерване на ефективността, насоки за обучение, нормативно развитие и оценяване на технологичното изоставане. Тук следва да се отбележи, че не всяко описание на технология и не всяко отделно нейно приложение следва да бъде квалифицирано като самостоятелен научен принос. Приносът се съдържа преди всичко

в системното им обединяване, в общата моделна конструкция и във възможността създадената рамка да се използва за следващи изследвания и практически решения.

7. Бележки и препоръки

Към дисертационния труд могат да бъдат отправени следните бележки:

-основното понятие „управленски цикъл в разузнаването и контраразузнаването“ би могло да бъде дефинирано по-прецизно чрез ясно разграничаване на субекта, обекта и равнището на управление.

-значителното вътрешно разчленяване на текста подпомага тематичния обхват, но фрагментира изложението и ограничава възможностите за по-задълбочен анализ и синтез.

-в отделни части преобладава описателното и енциклопедичното представяне на технологиите над критическото съпоставяне на източниците и оценката на реалната им практическа приложимост.

-би било полезно по-ясно да се разграничават установените практики, авторовите аналитични обобщения и прогностичните сценарии.

-моделът може да бъде доразвит до равнището на непосредствена оперативна дейност, включително при работа по конкретна форма на оперативен отчет, с различни категории източници, при съгласуване на специални мероприятия и взаимодействие между различни структури.

-практическата стойност би се увеличила чрез разработване на измерими показатели за ефективност, технологична зрялост, надеждност, законност и степен на човешки контрол.

-преди евентуално публикуване като монографичен труд е необходима допълнителна езикова, терминологична и техническа редакция.

Посочените бележки не обезценяват постигнатото. Те очертават възможности за по-нататъшно концентриране и развитие на изследователските резултати.

8. Въпрос към автора

Като основен въпрос за научната дискусия при публичната защита бих поставил:

Как авторката дефинира управленския цикъл в разузнаването и контраразузнаването на стратегическо, тактическо и оперативно равнище и по какъв начин предложеният технологично трансформиран модел може да бъде приложен към непосредствената дейност на оперативния служител – при работа по конкретен обект или форма на оперативен отчет, с различни категории източници и при планиране, съгласуване, изпълнение и контрол на оперативни мероприятия?

Отговорът би позволил допълнително да бъдат конкретизирани обхватът и практическата приложимост на предложения модел.

9. Заключение

Дисертационният труд на д-р Теодора Личева представлява мащабно, актуално и интердисциплинарно изследване. В него е събран, систематизиран и сравнително представен значителен обем информация за развитието и приложението на съвременните технологии в управлението в сферата на националната сигурност, разузнаването и контраразузнаването.

Разработката има изразени характеристики на научен компедиум. Широкият обхват и значителното структурно разчленяване обуславят преобладаващо описателния характер на отделни части и ограничават дълбочината на анализа по някои направления. Изворовата база е предимно публична, а част от твърденията, особено тези с прогностичен характер, се нуждаят от последваща емпирична проверка и теоретична обосновка.

Същевременно авторката е обединила разнородните технологии в обща концептуална и моделна рамка, съпоставила ги е с етапите и равнищата на управленския цикъл и е разработила значителен брой практически ориентирани матрици и сравнителни конструкции.

Научната новост е предимно систематизираща и интегративна. Тя не се изразява в създаването на изцяло нова теория на разузнаването и контраразузнаването, а в разработването на широкообхватна концептуална архитектура за оценяване на технологичната трансформация на управленските процеси.

При оценяването на дисертационен труд за придобиване на научната степен „доктор на науките“ систематизацията сама по себе си не би била достатъчна, ако представлява само библиографско или енциклопедично обобщение. В конкретния случай, събраният материал е използван за изграждане на общ модел, за формулиране на научно-приложни рамки и за извеждане на насоки за трансформация от аналогово и реактивно към цифрово, проактивно и предикативно управление.

Като отчитам актуалността и комплексността на проблема, мащаба на извършената работа, самостоятелното систематизиране на разпръснат научен и практико-приложен материал, разработените аналитични инструменти и възможностите за по-нататъшно научно и практическо приложение, приемам, че дисертационният труд притежава необходимите качества за положителна оценка.

Въз основа на изложеното предлагам на уважаемото научно жури да присъди на д-р Теодора Личева научната степен „доктор на науките“ в Професионално направление 9.1 „Национална сигурност“.

03.08.2026 г.

Подпис:

В а р н а

(проф. д-р Петър Христов)